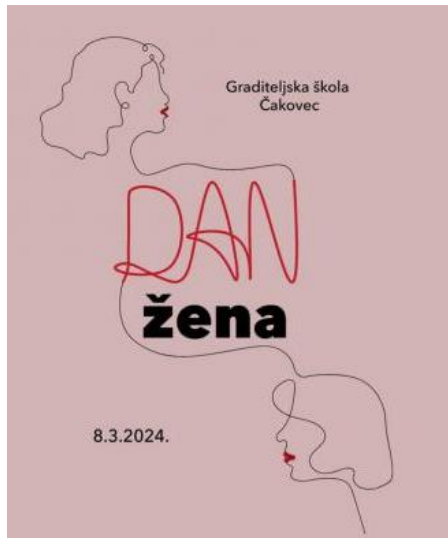

Žene u arhitekturi

Gdje je žena u ovoj priči?

Pokušajte se prisjetiti jednog imena, iz moderne povijesti arhitekture, a koje nije Zaha Hadid.

– Ništa???

Ili možda nekoliko koji stanu na prste jedne ruke.

- Arhitektura je ustanovljena kao organizirana profesija 1857. godine. Već prilikom samog osnivanja, broj žena u arhitekturi bio je veoma mali što ne čudi s obzirom na to da su polovinom XIX stoljeća žene bile dosta ograničene u mogućnostima školovanja i izbora profesije.
- Tek krajem XIX stoljeća određene škole za arhitekturu i dizajn počele su primati žene studente.
- Danas povjesničari dolaze do sve više informacija o ženama koje su **sudjelovale** u arhitekturi i graditeljstvu tijekom povijesti, ali su dokumenti o njima nedovoljno istraženi ili nedovoljno prikazani.

Žene u arhitekturi

- Tek krajem XIX stoljeća žene zaista postaju i zvanično dio struke jer im tada određene škole arhitekture i dizajna otvaraju svoja vrata.
- Začetnik ovoga, za to vreme veoma modernog načina razmišljanja, bila je Finska koja je omogućila mnogim ženama da se školuju i postanu dio arhitektonske i dizajnerske profesije.
- Poslije Finske, nekoliko drugih evropskih zemalja su slijedile ovaj progresivan primjer, prije svega zemlje Skandinavije, a zatim i druge europske zemlje.

Žene u arhitekturi

- Tijekom prve polovine XX stoljeća veliki broj važnih žena arhitekata je radilo u partnerstvu sa muškim kolegama arhitektima.
- Ova partnerstva su često, ali ne i po pravilu, bila ujedno i romantična ili bračna partnerstva, a nekoliko ovih partnerstava postigla su svjetsku slavu i imale značajan i dalekosežan utjecaj na arhitekturu i dizajn, utjecaj koji se osjeća i dan danas.

- **Alvar Aalto** je radio u partnerstvu sa svojom suprugom **Aino Aalto**. Oni su projektirali veliki broj objekata koji su bili i ostali sjajni primjeri arhitekture. Ovaj par je začetnik skandinavskog dizajna, veoma značajnog pravca u dizajnu koji je i danas izuzetno uticajan.
- **Charles i Ray Eames** su još jedan par koji je imao mnogo uspjeha kako u arhitekturi tako i u dizajnu.

Kuća Aalto

Eames House

8.3.2024.

Žene u arhitekturi

- Novo stoljeće donosi je **promjene u svijetu dizajna i arhitekture** u smislu da su od 2000-te godine arhitektice počele sve više da se pojavljuju kao *samostalni igrači* na arhitektonskoj sceni.

Pritzkerova nagrada za arhitekturu 2004.godine

- **Jedna od najznačajnijih i najpoznatijih** arhitektica je **Zaha Hadid** koja je pokazala da se moguće probiti u prvi plan u području kojim dominiraju muškarci.

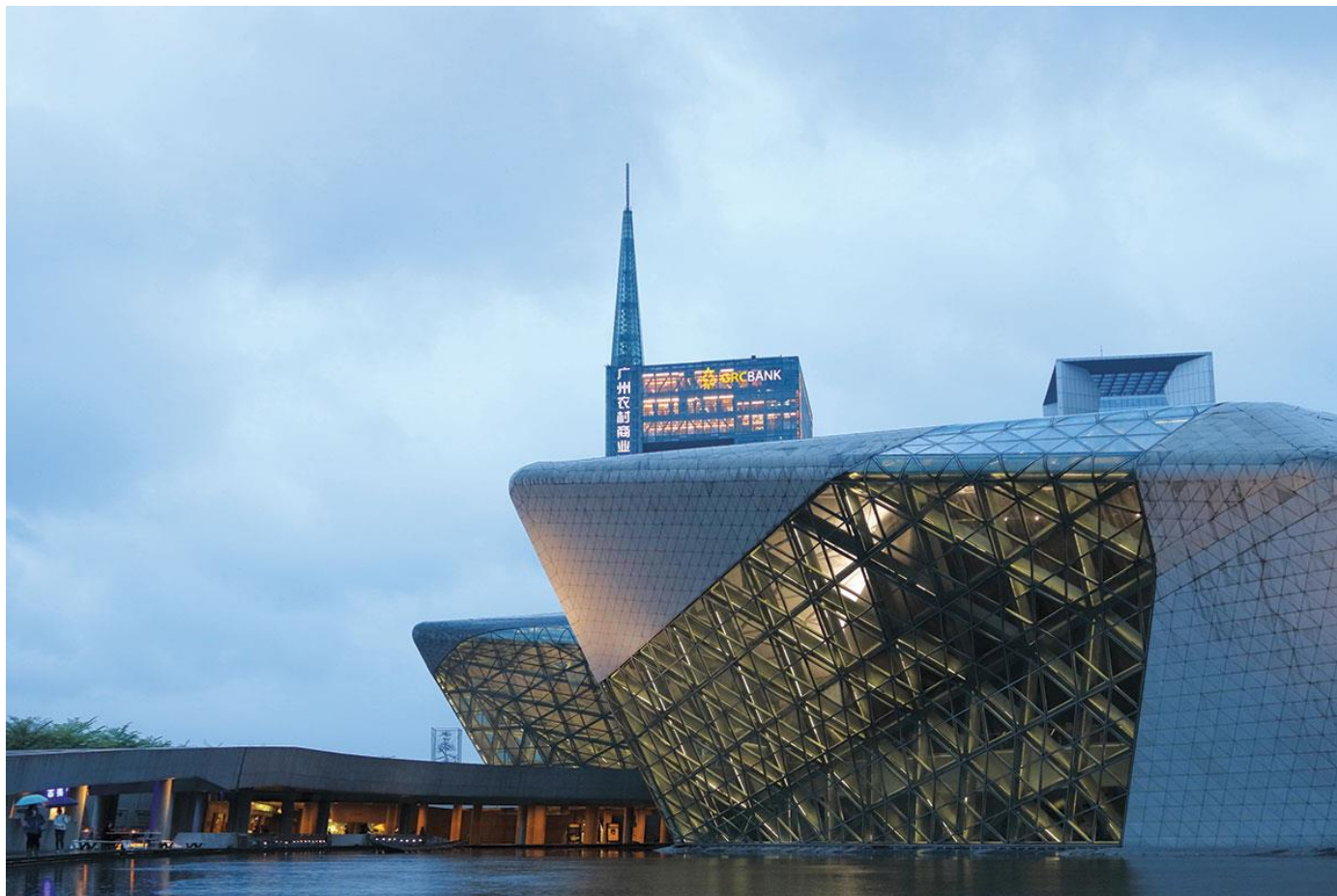
- Njene skulpturalne građevine i organske forme su poznate širom svijeta i imaju ogroman utjecaj na arhitekturu danas. Zaha je bila prva žena koja je dobila prestižnu Pritzkerovu nagradu za arhitekturu. Osim u svijetu arhitekture Zaha je ujedno bila i aktivna dizajnerica, ali i slikarica.

Sheikh Zayed most

Heydar Aliyev centar u Azerbejdžanu

Guangzhou Opera House, Guangzhou, China

Al Janoub stadion, Katar

Žene u arhitekturi

- Navodim primjere još **četiri sjajne žene** koje su u toj branši uspjele probiti granice i pridružile se **Zahi Hadid** (2004.godine) kao **Pritzkerove laueratkinje**.
- 2010. godine **Kazuyo Sejima**
- 2017. godine **Carme Pigem**
- 2020. godine postale su **Yvonne Farrell** i **Shelley McNamara** kao četvrta odnosno peta arhitektica koje su dobile prestižnu nagradu

Kazuyo Sejima

**Pritzkerova nagrada
za arhitekturu 2010.**

Transparency at the Glass Pavilion
in Toledo Museum of Art, USA

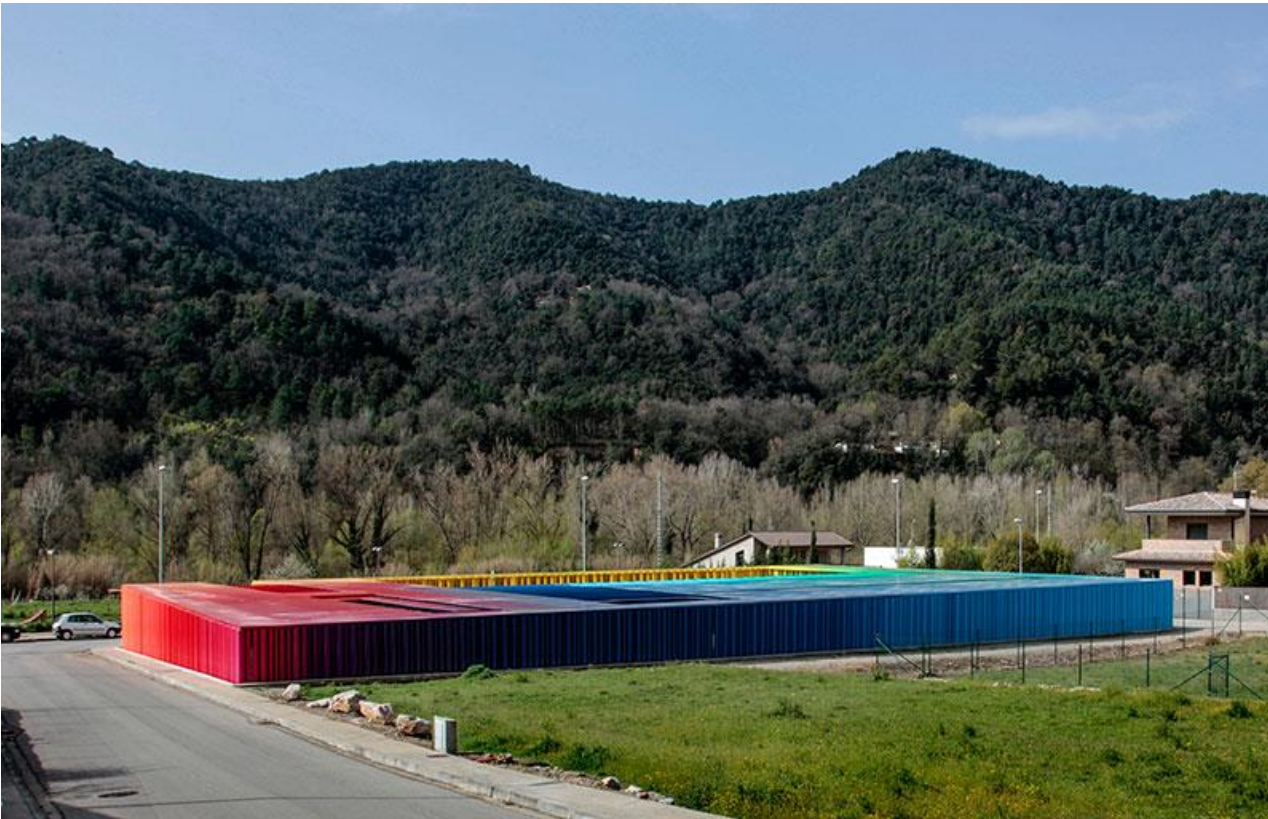
New Museum of Contemporary
Art, New York

- Japanska arhitektica rođena 1956. godine, direktorica vlastite tvrtke Kazuyo Sejima & Associates.
- Godine 1995. suosnivala je tvrtku **SANAA** (Sejima + Nishizawa & Associates).
- Godine 2010. Sejima je bila druga žena koja je dobila Pritzkerovu nagradu, koja joj je dodijeljena zajedno s Nishizawom.
- Oni su bili tek drugo partnerstvo koje je počašćeno ovom nagradom.

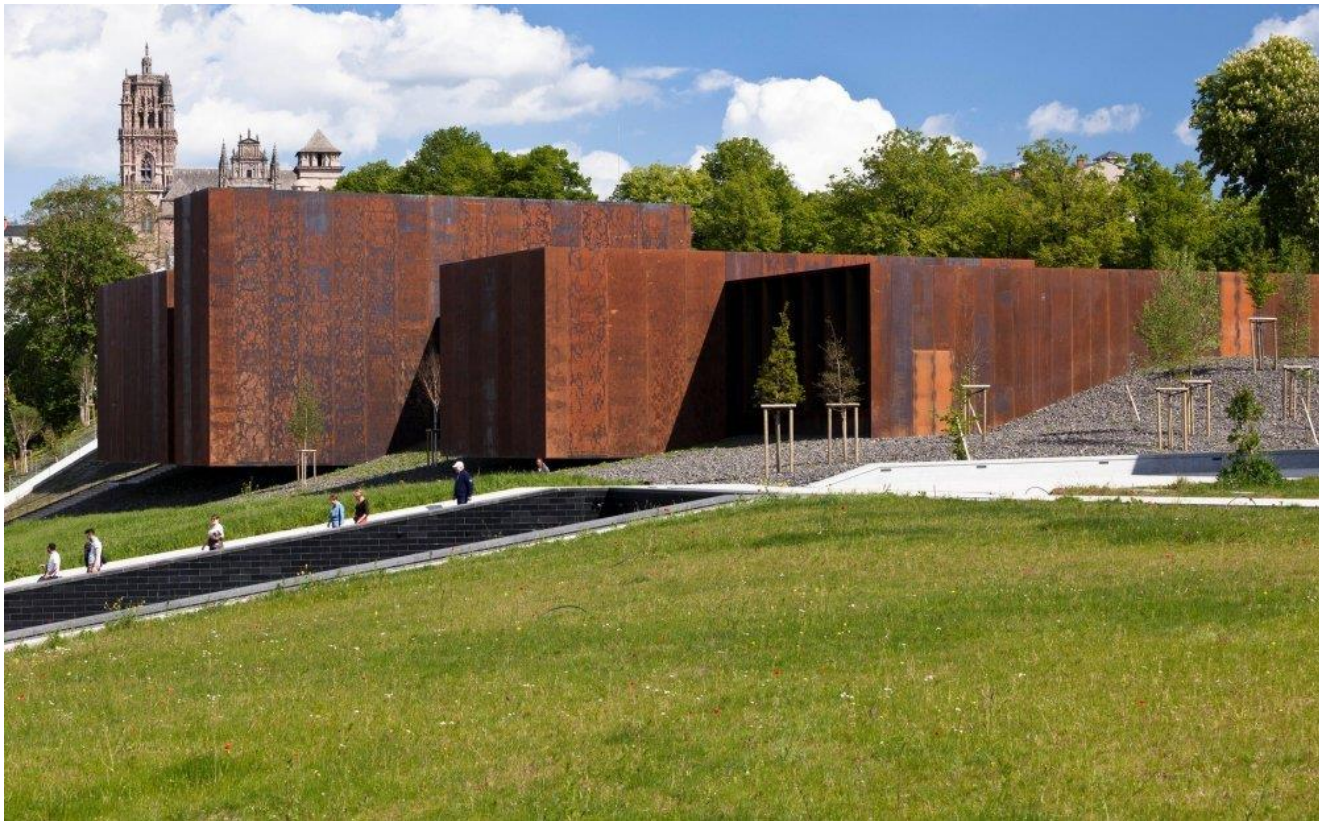

Carme Pigem Barceló

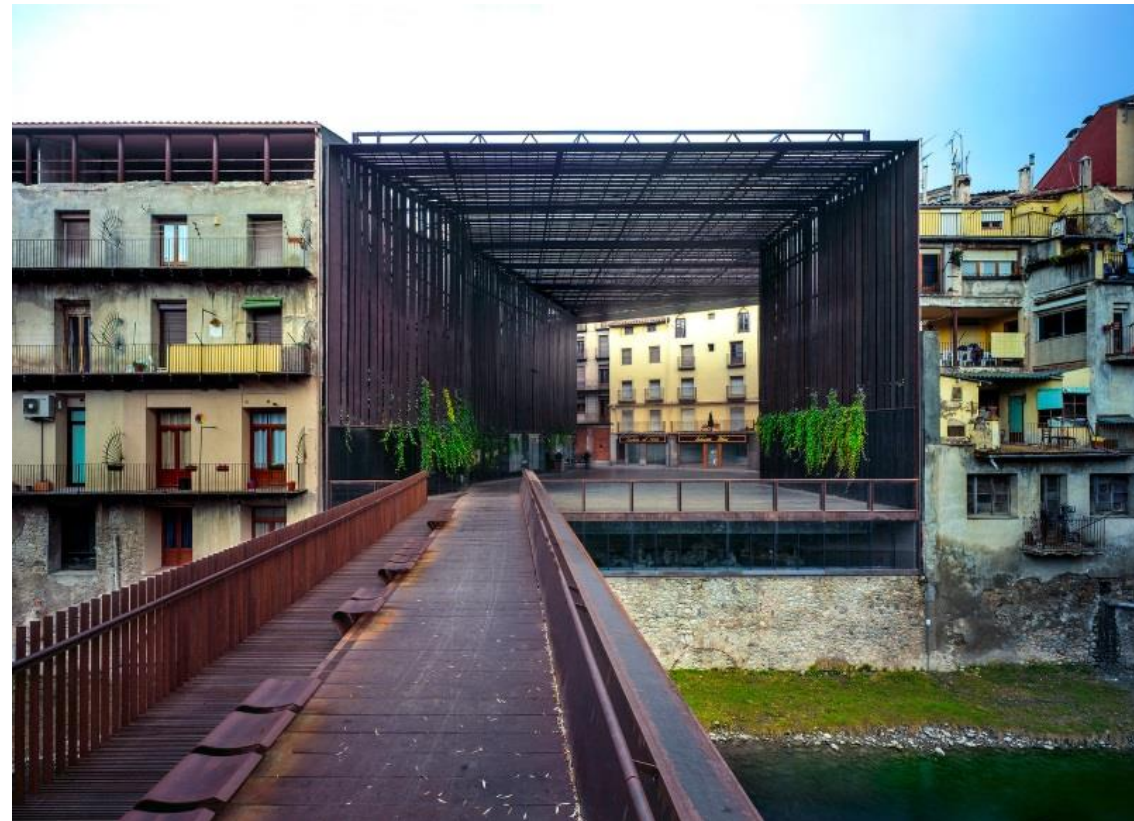
španjolska je arhitektica, rođena 1962. godine , članica arhitektonske tvrtke RCR Arquitectes , dobitnice Pritzkerove nagrade, zajedno s Ramónom Vilaltom i Rafaelom Arandom.

Dječji vrtić El Petit Comte Kindergarten,
Besalú, Girona, Španjolska

Muzej Solages u Rodezu u Francuskoj

La Lira Theater Public Open Space, Ripoll, Girona, Španjolska

Yvonne Farrell i Shelley McNamara

**Pritzkerova nagrada
za arhitekturu 2020.**

- irske arhitektice, osnivačice studija Grafton Architects u Dublinu
- koautorice Venecijanskog bienala arhitekture 2018.

Sveučilište Luigi Bocconi

Sveučilište Kingston

Žene u arhitekturi

- Kako bi, iako ih je malo, arhitektice našeg doba mogle stvarati i djelovati u svijetu arhitekture neke žene prije njih su probijale put i borile se za mogućnost ostvarenja svojih vizija.
- Među značajnijima za koje se zna su bile:
- **Katherine Briçonnet**
- **Elizabeth Wilbraham**
- **Sophia Hayden Bennett**
- **Denise Scott Brown**

- Dvije Europljanke se ističu kao žene koje su imale značajnu ulogu i utjecaj na arhitekturu, graditeljstvo i dizajn
 - Francuskinja **Katherine Briçonnet**
 - Engleskinja **Elizabeth Wilbraham**
- **Katherine Briçonnet** je živjela i radila početkom XVI stoljeća, u vreme renesanse. Tokom svog kratkog života, umrla je sa svega 32 godine, ona je projektirala, dizajnirala i nadgledala radove na dvorcu Chenonceaux u dolini Loare.
- Sve ove važne arhitektonske odluke donosila je Katherine Briçonnet, dok je njezin suprug vodio ratove u Italiji.

Elizabeth Wilbraham

- **Elizabeth Wilbraham** koja je živjela i radila u drugoj polovici XVII stoljeća bila je dio britanske aristokracije i vrlo poznata kao važan sponzor i mecena u tadašnjem svetu arhitekture.
- Danas je poznato da je ona bila jedna od **prvih žena arhitekata** čiji je rad veoma često pripisivan muškarcima, najvjerojatnije iz razloga što u to vreme ženama nije bilo dozvoljeno da se zvanično bave profesijom.
- Nova istraživanja, međutim, otkrila su da je Elizabeth projektirala više od 400 objekata različitih tipologija, od stambenih objekata do crkvi, od kojih su mnogi na papiru bili pripisani renomiranim britanskim arhitektima toga vremena.
- Kako je u to vreme ženama bilo zabranjeno da se bave profesijom, Elizabeth je angažirala arhitekate koji su se potpisivali na njene projekte i na ovaj način je zaobilazila tu zabranu.

Sophia Hayden Bennett

- Rođena je 1869. u Santiagu, u Čileu i bila je **prva žena koja je primila diplomu iz arhitekture na Institutu za tehnologiju Massachusetts 1890.**
- Međutim, diploma tada nije jamčila posao i nakon neuspješne potrage, Hayden Bennett prihvaća posao nastavnice tehničkog crtanja u školi u Bostonu.
- Godine 1891. javlja se na natječaj za žene arhitektice za dizajn Woman's Building, zgrade koja će činiti dio kompleksa Svjetske izložbe u Chicagu.
- Njezin prijedlog se sastojao od tri zgrade u talijanskom renesansnom stilu.
- *U dobi od **dvadeset i jedne godine**, Haydenin rad **osvaja prvo mjesto** od trinaest prijavljenih te prima novčanu nagradu u iznosu od **1.000 dolara**, što je bila samo **desetina onog što bi tada mnogi muškarci dobili.***

Sophia Hayden Bennett

- Tijekom izgradnje objekta, na Hayden je vršen jaki pritisak upravljanja te je doživjela živčani slom, nakon kojeg je hospitalizirana.
- Mnogi su u to vrijeme Hayden smatrali dokazom da nema mjesta za žene u svijetu arhitekture.
- Nakon izložbe, Hayden nikada više nije radila kao arhitektica.

Denise Scott Brown

- Istraživanje magazina **Dezeen** iz studenoga 2017. godine pokazalo je da od 100 najjačih arhitektonskih ureda svijeta svega tri vode žene, a samo dva imaju jednak broj žena i muškaraca na upravljačkim pozicijama.
- I u arhitekturi, kao i u brojnim drugim kreativnim industrijama, nejednakost spolova sve više dolazi u fokus javnosti, a prema **Denise Scott Brown**, pionirki arhitekture postmodernizma, koja je kolegicama krčila put proteklih pet desetljeća, trenutno je u tijeku mala revolucija.

Denise Scott Brown

- Scott Brown u Americi slovi za heroinu svoje vrste jer je sa suprugom Robertom Venturijem oblikovala način na koji se tamo razmišlja o arhitekturi i urbanizmu.
- Suprug je za to još 1991. dobio najveće strukovno priznanje, Pritzkerovu nagradu, ali ju nije mogao podijeliti s Denise.
- Prije nekoliko godina, 2013., potpisao je peticiju s više od 4000 ljudi u kojoj je tražio da se njegovoj **'ravnopravnoj partnerici'** naknadno prizna status laureatkinje.

Iz Pritzkera su to odbili učiniti.

8.3.2024.

Žene u arhitekturi

„Moramo biti hrabre i nadahnuti našu djecu da budu hrabra”

...poručuje Denise Scott Brown.

„Morate se zaljubiti u svoju profesiju jer je to veoma teško područje. Ako imate okretnu glavu i promatrate sve oko sebe, ma kamo da odete, i ako volite crtati cijeli dan, onda samo naprijed. Mislim da je knjiga kojom je najbolje početi još uvijek Le Corbusierova - *Prema novoj arhitekturi!*”

...kaže Scott Brown

Žene, dodaje, već itekako dizajniraju gradove.

Ipak, ni one, arhitektice, kao ni arhitekti, neće imati ekskluzivnu ulogu u tome.

„Dizajn gradova stvar je društva” kaže Scott Brown, dobitnica Nagrade Jane Drew 2017. za promicanje uloge žena u arhitekturi.

Amanda Levete

- Voditeljica londonskog arhitektonskog studija **AL_A** i dobitnica Nagrade Jane Drew 2018.
- Amanda Levete kaže kako su ovo najbolja vremena za žene.

„Prema mojem iskustvu, žene su prirodno sklone rizicima, ali su ujedno pragmatične, što je savršena kombinacija za vodstvo. Vrijeme je da rizik vratimo kao pozitivnu silu u arhitekturi, a to ćemo postići time što ćemo prihvaćati rizike koji su manje predvidivi i tako što ćemo raditi na manje predvidive načine, pronalaziti razne kanale suradnje i istraživanja novih ideja u branši. Sad je naše vrijeme, pobrinimo se da stvari napravimo na naš način.“

Prodajni centar Selfridges u Birminghamu, 1993.,
Amanda Levete

Muzej umjetnosti, arhitekture i tehnologije (MAAT) u Lisabonu,
Amanda Levete

Neri Oxman

- Arhitektica, dizajnerica i profesorica na MIT-ovom Media Labu, gdje je osnovala istraživačku skupinu Mediated Matter, Neri Oxman podsjeća na činjenicu **da je većina povijesti patrijarhalna.**

„To je tako počevši od fraze 'najprije stvori Adama, potom Evu', pa potom preko faraonskog Egipta, Gandhijeve Indije, viktorijanske muškosti, latinoameričkog mačizma do statusa žena u arapskom svijetu. Sve to potvrđuje da smo od antičkih, biblijskih vremena, naseljavali gradove koje su dizajnirali i gradili muškarci”

... Neri Oxman.

- Dodaje i citat Jane Jacobs:

'Očekujemo previše od novih zgrada, a premalo od nas samih.'

„Jacobs po obrazovanju nije bila arhitektica, nego novinarka i aktivistica, ali je vjerojatno pridonijela urbanom dizajnu mnogo više od nas koji osmišljavamo i gradimo naše fizičko okruženje.

Očigledno se ponešto o pristupu urbanom planiranju i dizajnu može reći i kroz okvir novinarstva, isto kao što dizajniranje gradova može napokon uzeti u obzir ženska prava i institucionalizirati ih ne samo na papiru, nego i u blokovima naših zgrada”,

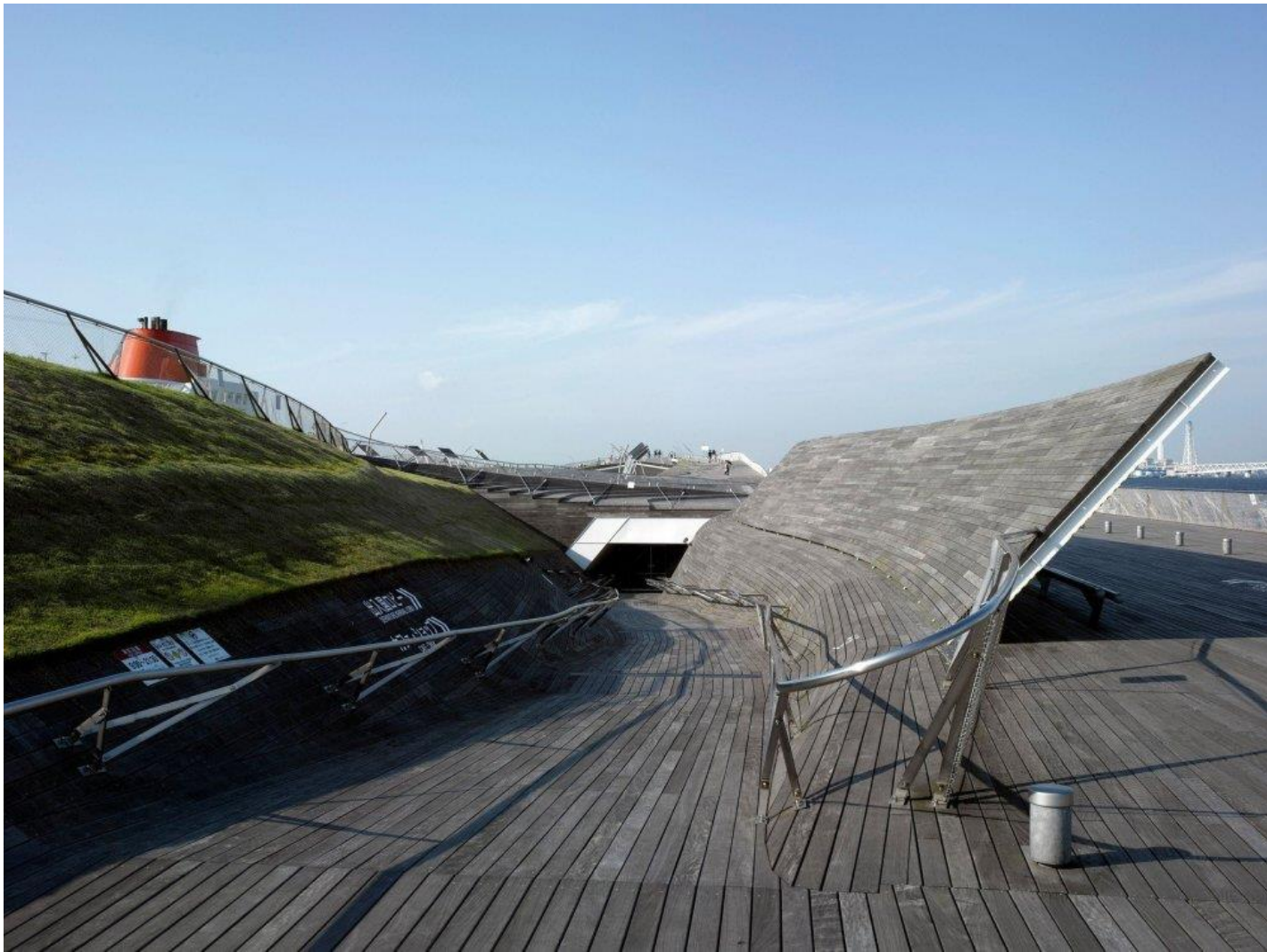
... poručila je Oxman te upozorila kako danas u visokom obrazovanju, pa tako i na arhitektonskim studijima, ima više žena, ali da se to još uvijek ne vidi u praksi.

Farshid Moussavi

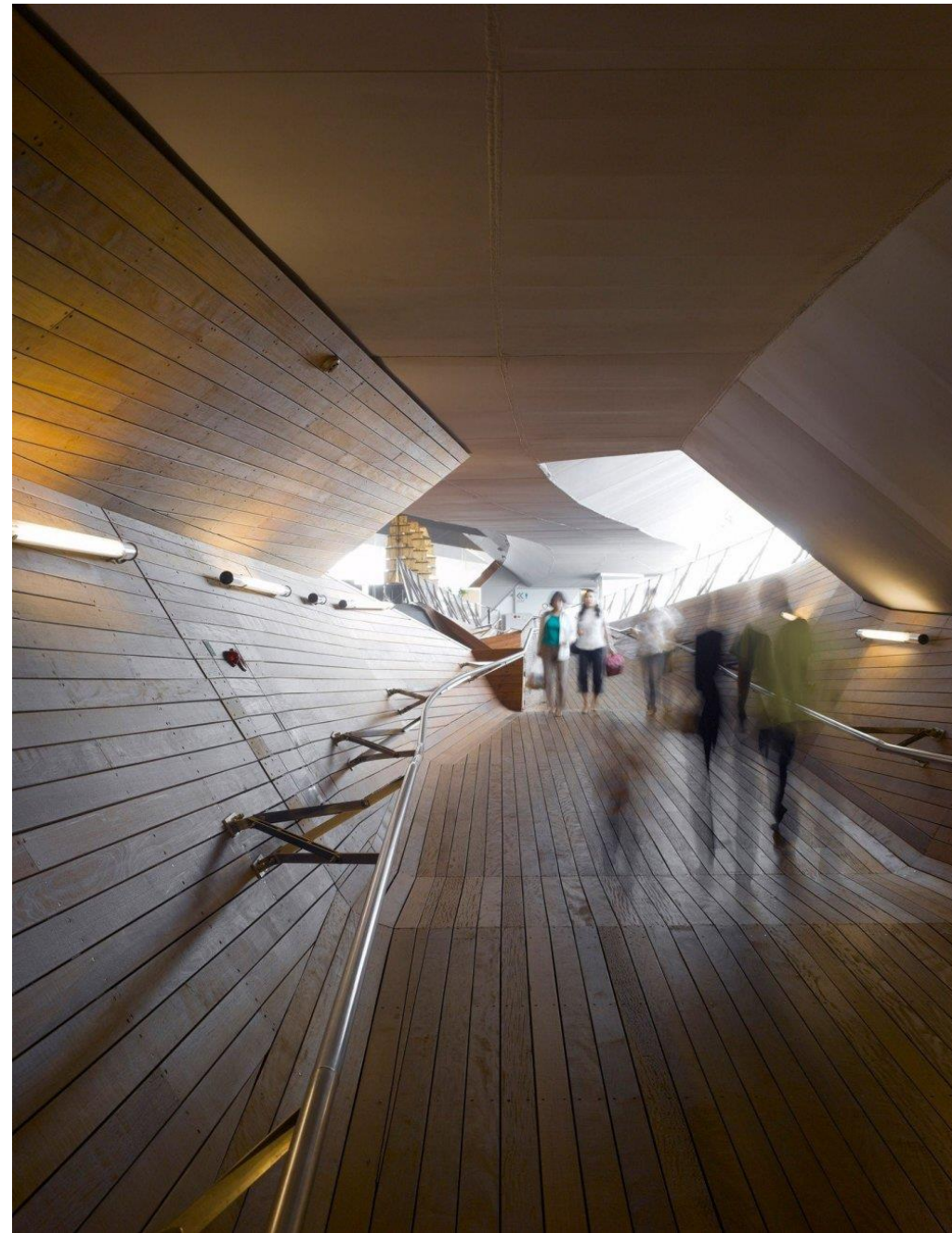
Farshid Moussavi, voditeljica studija Farshid Moussavi Architecture i profesorica na Harvardu, smatra kako priče o arhitekturi kojom dominiraju muškarci ili arhitekturi u kojoj je malo ženskih uzora

„ne smiju alarmirati! Ženska moć, a to vrijedi za bilo koju manjinu, jest ta da uvede različite jezike, geste i zanimljivosti. Ignoriranjem statusa quo, koji se fokusira na uhodane načine obavljanja posla, možete postati mnogo kreativnije, time i bliže normaliziranju ženskog uspjeha!”

...kaže Moussavi, dodajući da je samo pitanje vremena kad će žene dizajnirati naše gradove.

Međunarodni putnički terminal u japanskoj luci Yokohama,
Farshid

„Postoji ogromna potreba za svježim promišljanjem gradova u 21. stoljeću.

Trebamo nanovo osmisliti stanovanje, sveučilišta, prodajne i radne prostore jer su gradovi postali domovi raznih kultura i puno su ovisniji o znanju i digitalnim tehnologijama.

To znači da se trebamo ostaviti klišeja i u potpunosti se posvetiti pronalasku novih načina.

Vjerujem da upravo to što su žene dosad bile autsajderice predstavlja velik potencijal za buduće kreativno razmišljanje o gradu!”

...poručuje Farshid Moussavi.

Shirley Blumberg

- Jedna od osnivačica kanadskog arhitektonskog studija KPMB Architects u Torontu te suosnivačica BEAT-a (Building Equality in Architecture Toronto), Shirley Blumberg, također se poziva na Jane Jacobs.
- Dosta je jednostavno objasnila zašto je od ključne važnosti da žene pridonose dizajniranju naših gradova.

„...Zato što oni imaju moć da svakome nešto ponude samo zato i samo onda kada ih grade svi!”,

...upozorava Blumberg, a radila je, među ostalim, na novom kanadskom muzeju moderne umjetnosti Remai Modern.

Kanadski muzeju moderne umjetnosti Remai Modern

*„Postignuća arhitektica
i urbanistica još uvijek
su izuzeci, a ne norma.*

*Iako sam optimistična,
pretpostavljam da smo
još nekoliko generacija
daleko od toga da žene
jednako doprinose u
dizajnu gradova!”*

... Bloomberg.

Graditeljska škola
Čakovec

DAN

žena

Hvala na pažnji!

8.3.2024.

Ljiljana Tepavac-Kocijan, dipl.ing.

Tatjana Vadas, dipl. ing.